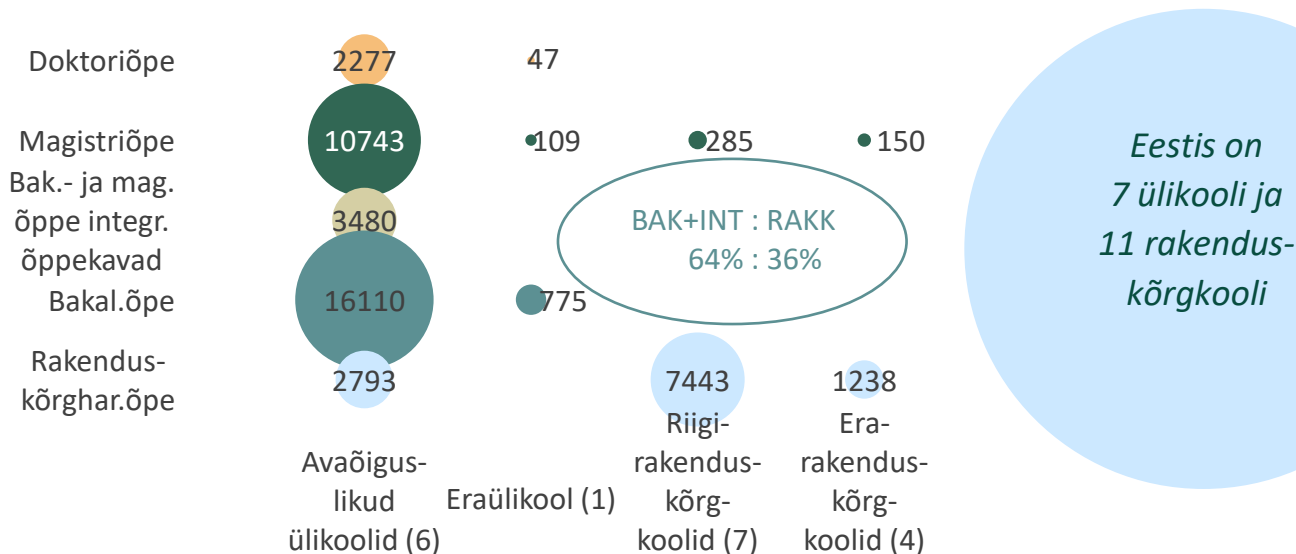

Olukorrast kõrghariduses

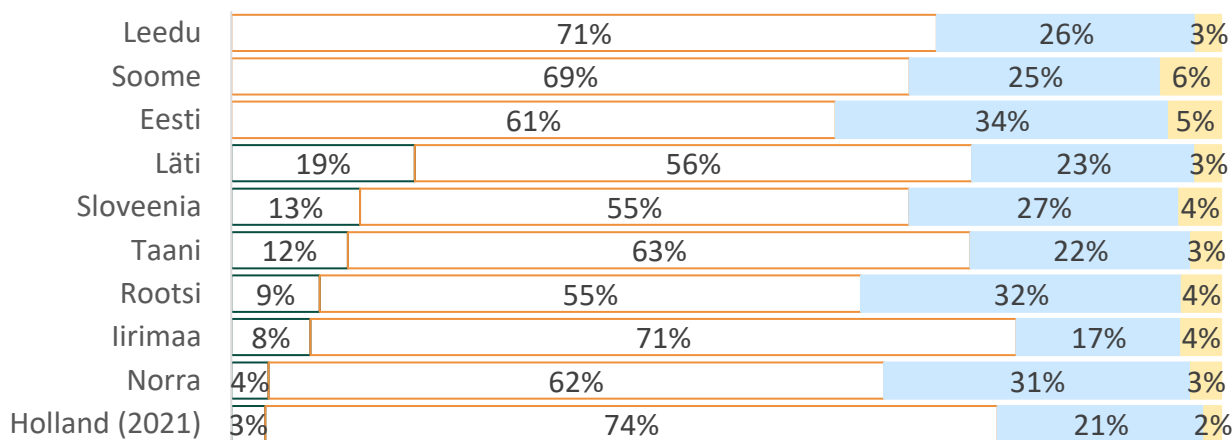
Eesti 18 kõrgkoolis õpib 2024/25. õa 45 450 üliõpilast (kuues avaõiguslikus ülikoolis neist 35 403 ehk 78%).

Allikas: Haridussilm

Rahvusvahelises võrdluses on oluline jälgida kõrgharidusstruktuuri teistes riikides (sh, et kolmanda taseme hariduse all võib olla ka lühikese tsükli õpe).

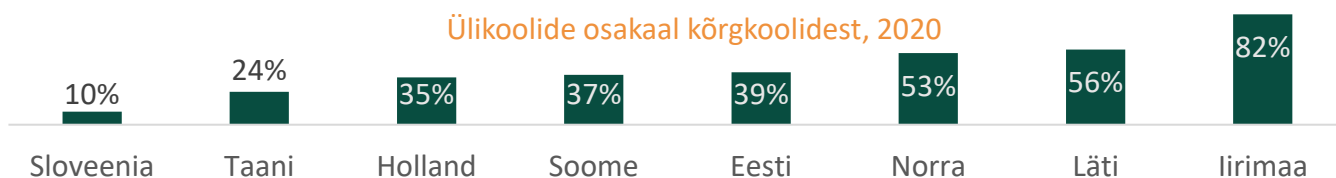
Üliõpilaste jaotus kõrghariduse astmete vahel, 2022

□ Lühikese tsükli kõrgharidusõpe □ Kõrghariduse I aste ■ Kõrghariduse II aste (sh integreeritud) ■ Doktoriope

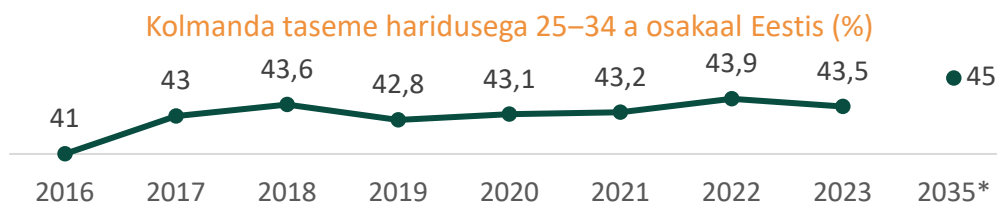
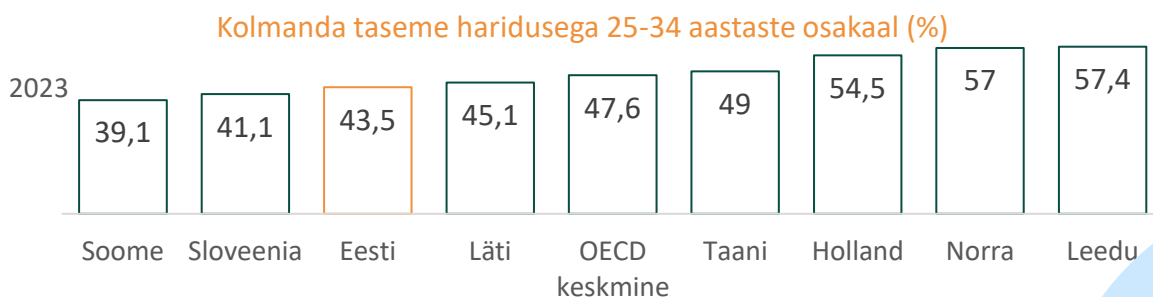
Allikas: OECD, Number of enrolled students and graduates by type of institution

Ülikoolide osakaal kõrgkoolidest, 2020

Allikad: Allikad: EUROGRADUATE 2022 Country report on Estonia, https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2024-04/EGR22_FINAL.pdf; The European Higher Education Sector Observatory, <https://eter-project.com/data/data-for-download-and-visualisations/database/>

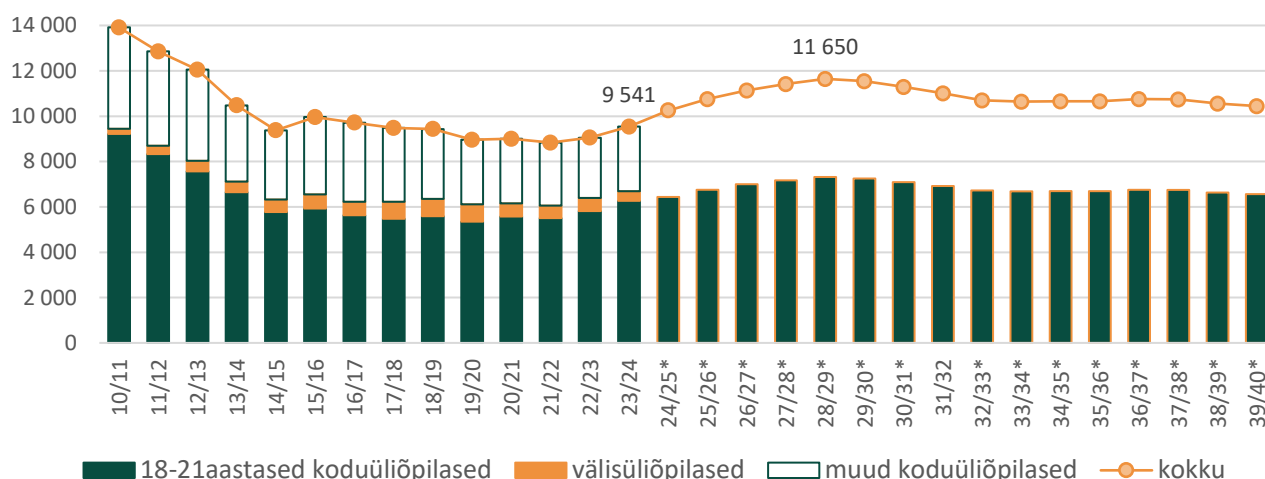
Hariduse arengukavas¹ on kokku lepitud, et 45% 25-34 aastastest peaks olema kolmanda taseme haridusega.²

Allikad: OECD, Adults' educational attainment distribution, by age group and gender; Haridussilm

Kõrgharidusega inimeste osakaalu 45% saavutamiseks peab vastuvõtt kasvama

Kõrghariduse esimesele astmele vastuvõetute arv

Allikad: Eesti Statistikaameti tabelid RV083: PROGNOOSITAV RAHVAAARV AASTANI 2085 (ALUSEKS 1. JAANUARI 2024 RAHVAAARV); Stsenarium 7 (madalam sündimus, kõrgem ränne) ja RV0212: RAHVASTIK; Rahvaarv, 1. jaanuar; Haridussilm; RN arvutused

Rahvastikuprognosi alusel kasvab järgnevatel aastatel (kuni 2029. aastani) 18-21aastaste arv ca 10 tuhande võrra (vt ülemine joonis). Kui lihtsustatult eeldada, et kõnealuses vanusrühmas jääb vastuvõetute struktuur ja suhe eakaaslaste koguarvu samaks, peaks kasvama ka vastuvõetute arv kõrghariduse esimesele astmele.

¹ Haridusvaldkonna arengukava 2021-2025 <https://www.hm.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/ministeerium/strateegilised-alusdokumendid-ja-programmid>

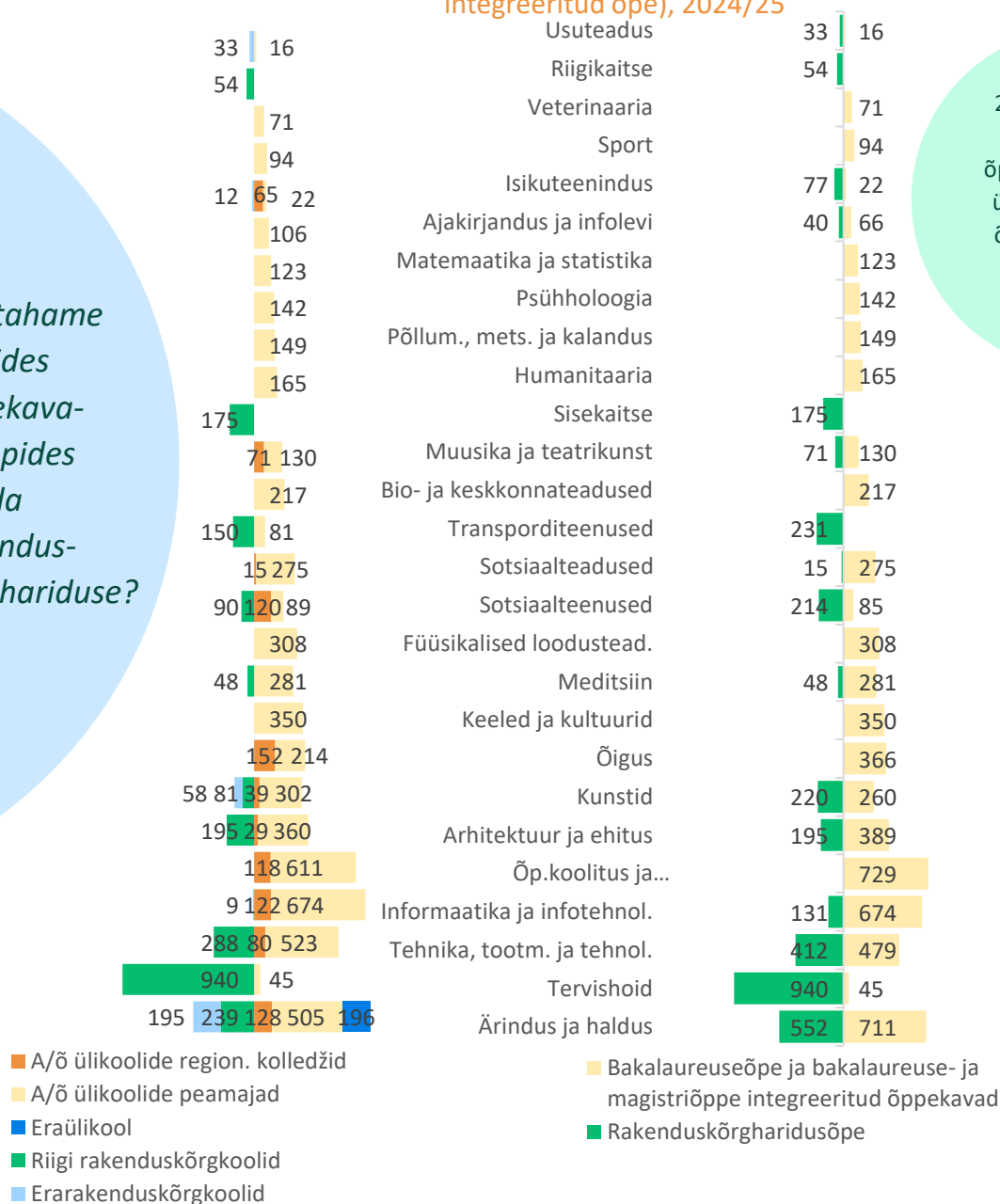
² Elanikkonna haridustaseme analüüsimisel tuleb arvestada, et varasem keskeriharidus keskhariduse baasil (viimased lõpetajad 2001/02. õa) liigitub kolmanda taseme hariduse hulka.

Osades õppekavagruppides on võimalik õppima asuda kõrghariduse esimesel astmel vaid bakalaureuseõppesse ja integreeritud õppesse. Erinevalt ülikoolidest on rakenduskõrgkoolid spetsialiseerunud pigem üksikutes õppekavagruppides õpetamisele. Soomes on spetsialiseerumine tehtud valdkondade sees, sama valdkonna õpe on dubleeritud nii ülikoolides kui ka rakenduskõrgkoolides.

Vastuvõtt kõrghariduse I astmele (sh integreeritud õpe), 2024/25

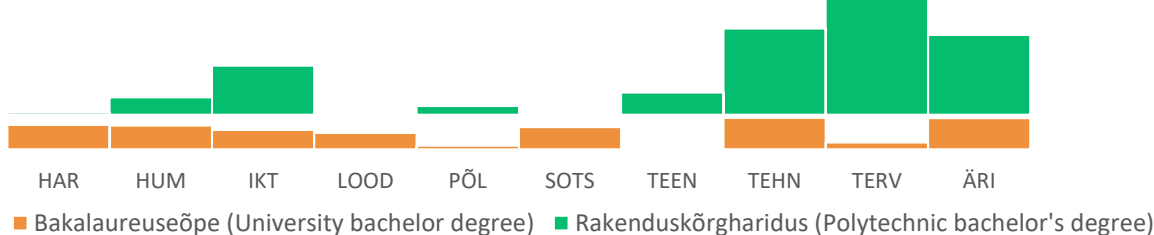
Kas tahame kõikides õppekavagruppides avada rakenduskõrghariduse?

2024/25. õa võeti RAK, BAK ja INT õppesse vastu 9555 üliõpilast (eelmise õppeaastaga kasv +14 üliõpilaste e 0,1%)

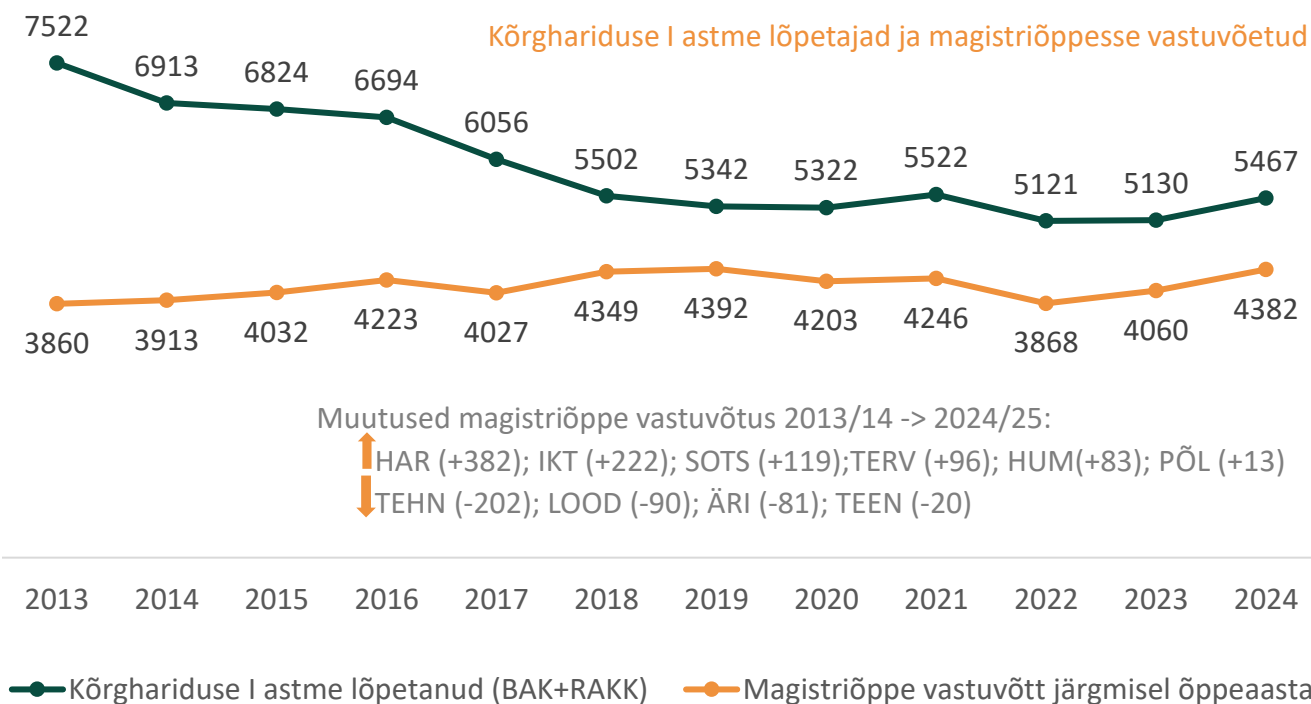
Allikas: Haridussilm

Vastuvõtt kõrghariduse esimesele astmele, 2024

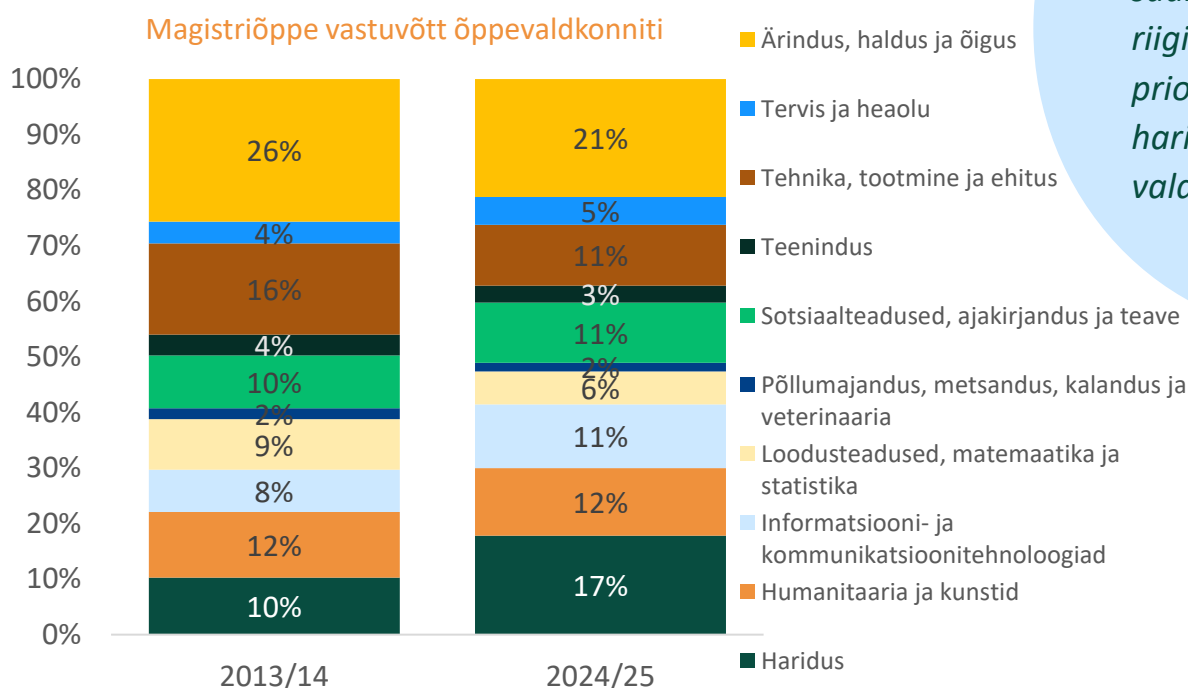
Allikas: vipunen.fi

Kõrghariduse esimese astme lõpetanute arv on pidevalt langenud, samas on magistriõppe vastuvõtt pigem kasvanud, seda eriti hariduse ja IKT valdkondades.

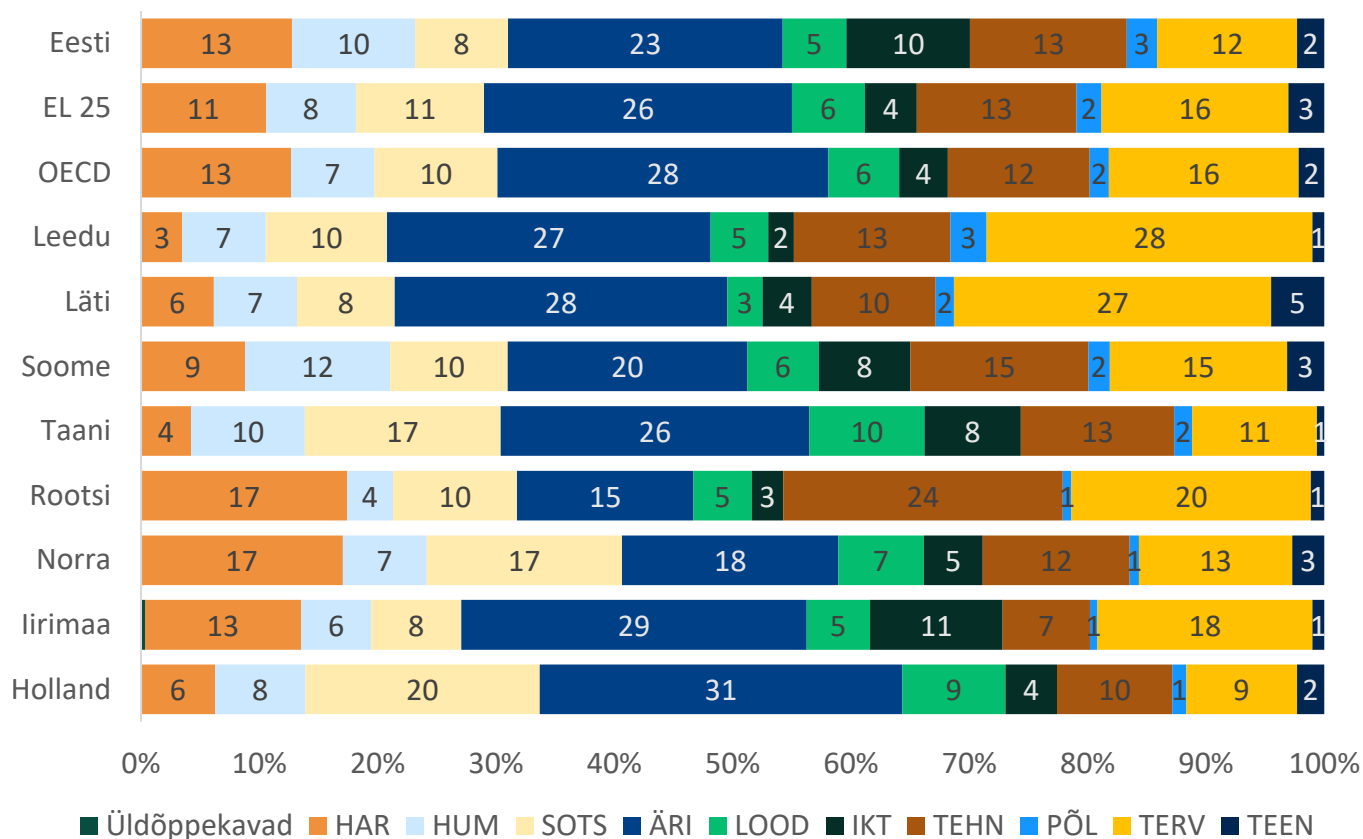
Allikad: Haridussilm, HTM

Magistriõppe vastuvõttu on suurendatud riigile prioriteetsetes hariduse ja IKT valdkondades

Allikad: Haridussilm, HTM

Magistritaseme lõpetajate valdkondlik jaotus, % (2022)

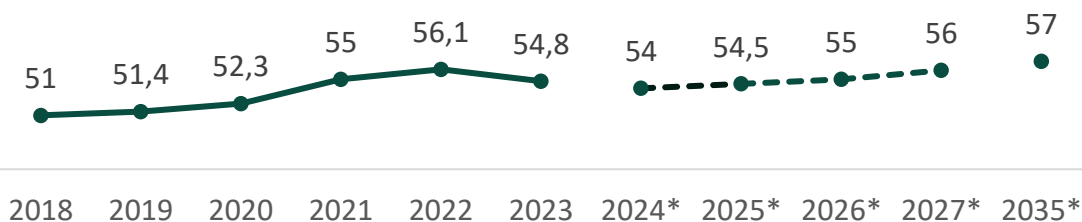

Allikas: OECD, *Distribution of enrolled students, new entrants and graduates by field of education*

Magistritaseme lõpetajate valdkondlikus jaotuses on Eesti ja Iirimaa osakaalud IKT valdkonnas üle teiste. Ärinduses, halduses ja õiguses on Eesti osakaal keskmisest väiksem, humanitaaria ja kunstide valdkonnas oleme Taaniga kohe Soome järel. Tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna osakaaluga oleme keskmiste hulgas, tervise valdkonnas on meist väiksem osakaal vaid Taanil ja Hollandil.

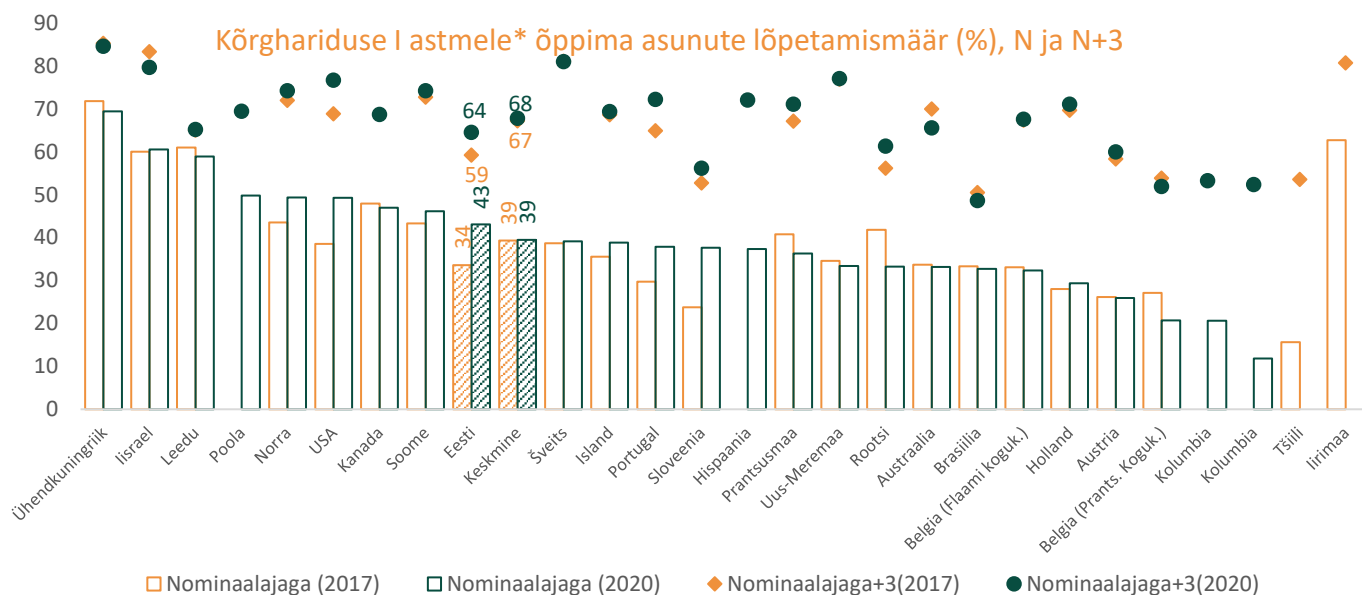
Haridus- ja noorteprogrammi 2025-2028 mõõdikuks on seatud **nominaalajaga lõpetanute** osakaalu kasv 57%ni aastaks 2035. Nominaalajaga lõpetanute osakaal on ka rahastamismudeli tulemusnäitajaks.

Nominaalajaga lõpetanute osakaal kõrghariduses, %

Allikad: HaridusSilm; Metoodika: Nominaalaeg+1 a on arvestatud nende õppekavade puhul, mille nominaalkestus on <4 aastat, nominaalaeg+2 a on arvestatud nende õppekavade puhul, mille nominaalkestus on vähemalt 4 aastat. Arvesse on võetud kõrghariduse I ja II astme õppekavad.

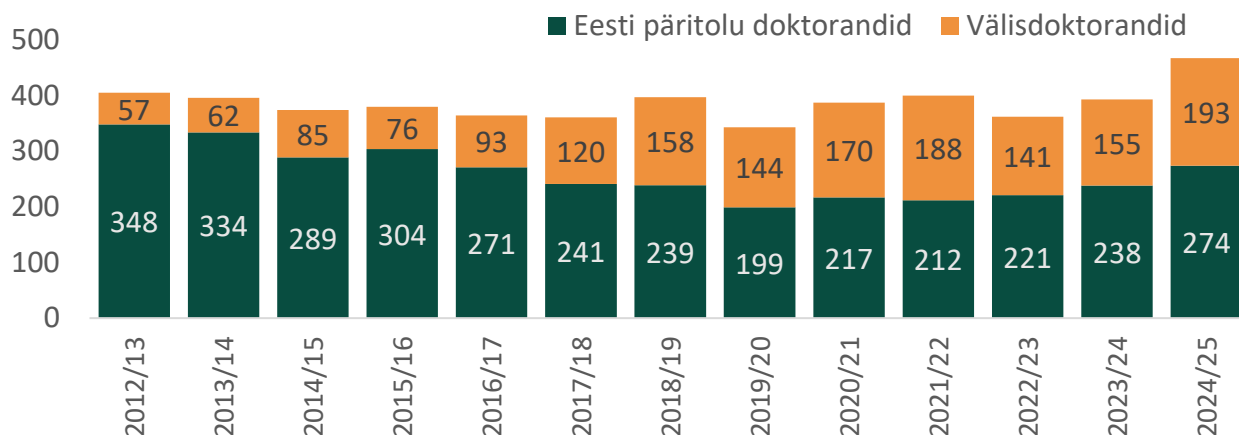
Ka rahvusvahelises võrdluses on Eesti näitajad paranenud. 2017. ja 2020. aasta lõpetamismäärade võrdluses on Eesti tõusnud OECD keskmisest üle nominaalajaga lõpetamise osas ja oluliselt lähenenud OECD keskmisele nominaalaeg+3 aastat lõpetamise näitajas.

Allikas: OECD EAG 2022, Completion rates of full-time students who entered a bachelor's (or equivalent level) programme, by gender and timeframe (2020); OECD EAG 2019, Completion rate of full-time tertiary students, by level of education and gender (2017)

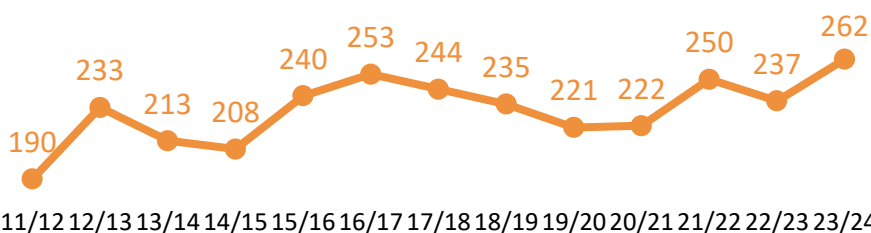
Nominaalajaga lõpetamine on paranenud nii osakaalult kui teiste riikidega võrreldes

Õppejõu töö vähene väärtustamine ja leviv arusaam kõrghariduse alarahastusest viivad selleni, et Eesti noored ei astu doktorantuuri. Aastatel 2012–2024 on eesti üliõpilaste **vastuvõtt** doktorantuuri kukkunud 21% võrra. Seda on ülikoolid kompenseerinud välisdoktorantide vastuvõtuga. Viimastel aastatel on ilmselt doktoriõppe reformist tulenevalt Eesti päritolu doktorantide arv hakanud kasvama.

Allikas: Haridussilm

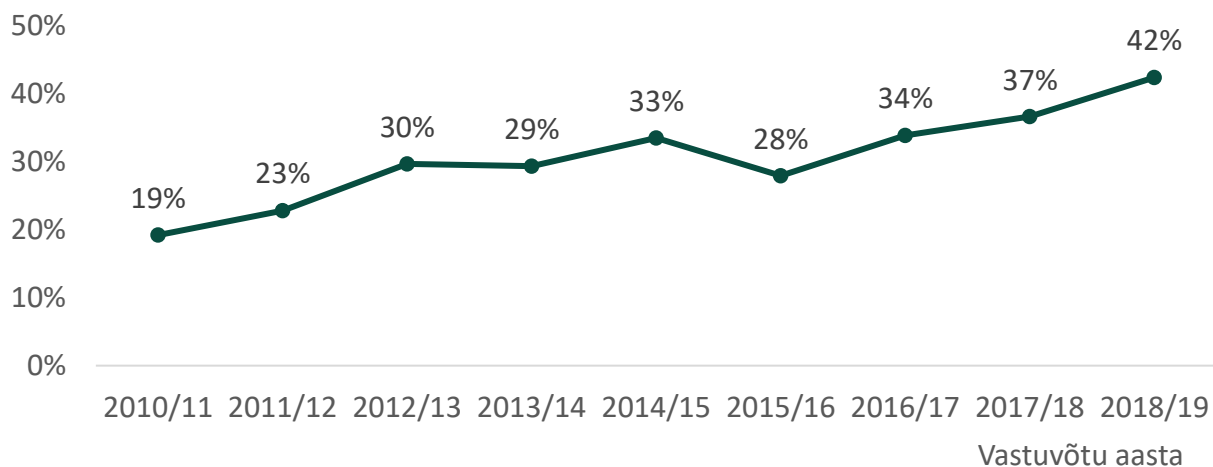
Kaitstud doktorikraadide arv ei ole jõudnud eesmärgiks seatud 300 kaitsmiseni, vastuvõtt on stabiilselt püsinud 400 ümber.

Allikas: Haridussilm, HTM

Kuue aasta jooksul (N+2) doktoritöö kaitsmiseni jõudnud doktorantide osakaal on pidevalt kasvanud ja jõudnud 42%ni.

Doktorikraadi N+2 aasta jooksul kaitsnute osakaal

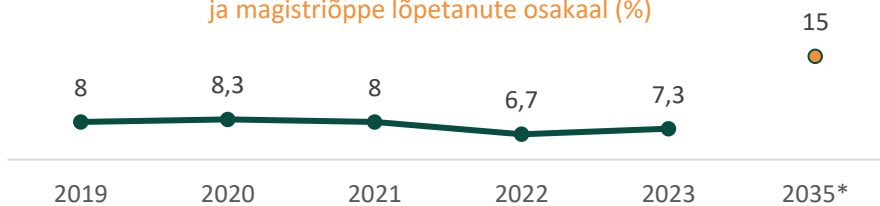

Allikas: HTM

Doktorantnoorem-teaduritele üleminek on kasvatanud Eesti päritolu doktorantide arvu

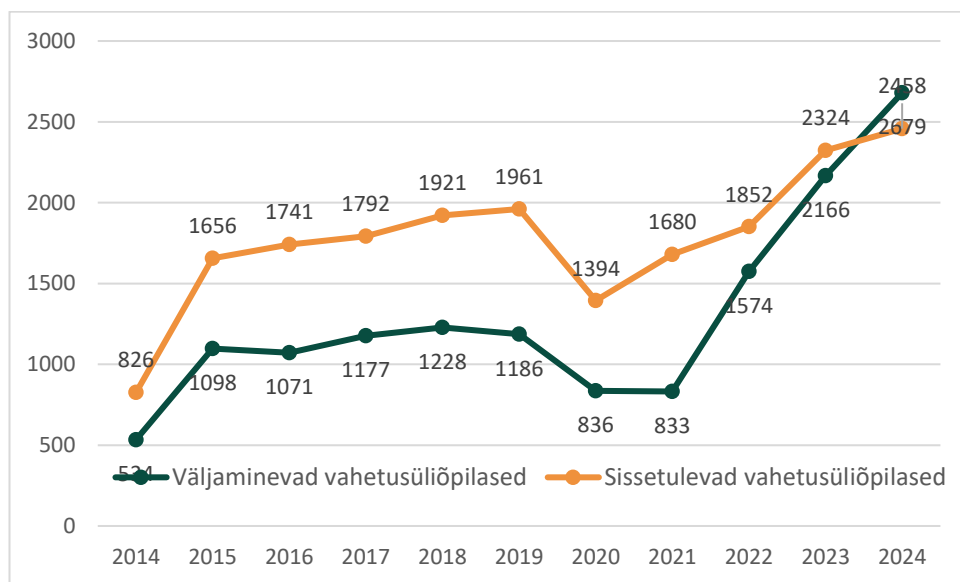
Haridusvaldkonna arengukava mõõdiku „Eestist väljaminevas lühiajalises õpirändes osalenud bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanute osakaal, %“ eesmärgist ollakse veel kaugel.

Eestist väljaminevas lühiajalises õpirändes osalenud bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanute osakaal (%)

Allikas: Haridussilm

ERASMUS+ õpiränne võimaldab rikastada Eesti üliõpilaste haridust, muutes nende hariduse individuaalsemaks ja Eesti jaoks tervikuna mitmekesisemaks. COVID-19 aegse madalseisu järgselt on ERASMUS+ õpiränne intensiivistunud.

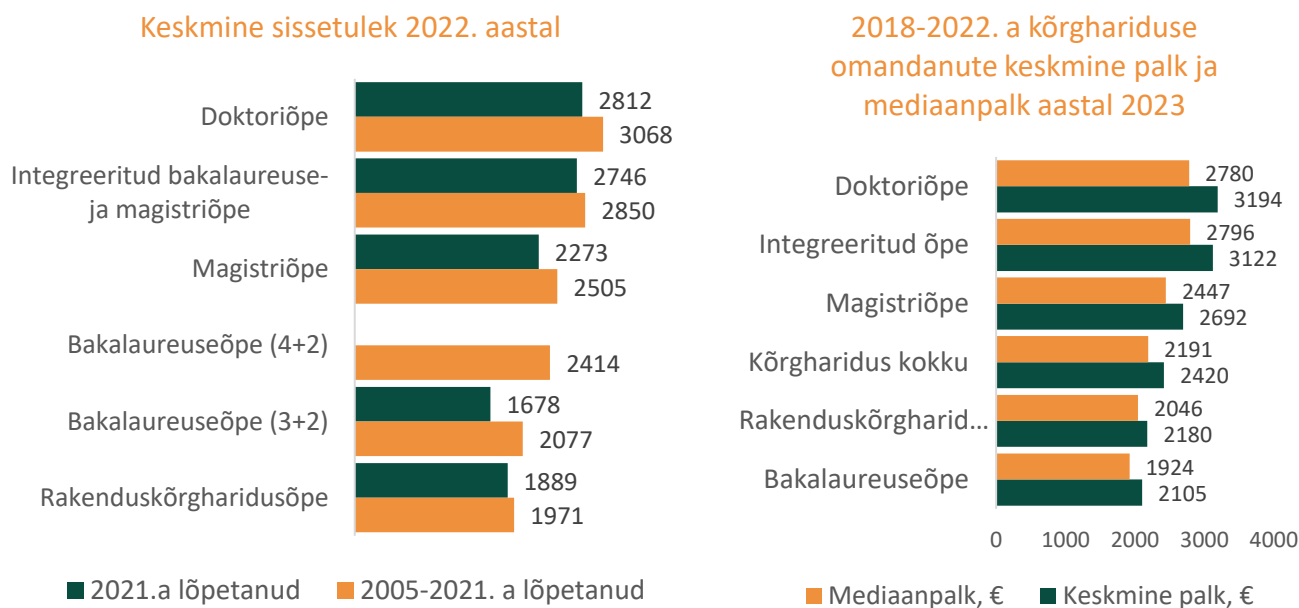
Allikas: Euroopa Komisjon, Erasmus+ Public Dashboard

Ülikoolide suurim mõju avaldub kõrgharidusega inimeste tegevuse kaudu. Eesti arengu tagatiseks on oma eluga hästi toime tulevad inimesed, kes väärtustavad meie keele- ja kultuuriruumi, rakendavad oma teadmisi ja oskusi tööturul või ettevõtluses ning osalevad demokraatliku riigi toimimiseks vajalikes ühiskondlikes protsessides.

Kõrgharidusega inimesed on kõikide näitajate poolest tööturul eelisseisus. Mida kõrgem on lõpetatud haridustase, seda kõrgem on ka keskmine töine sissetulek – Eesti riigi ja inimese enda kulu haridusele on tasuv investeeing.

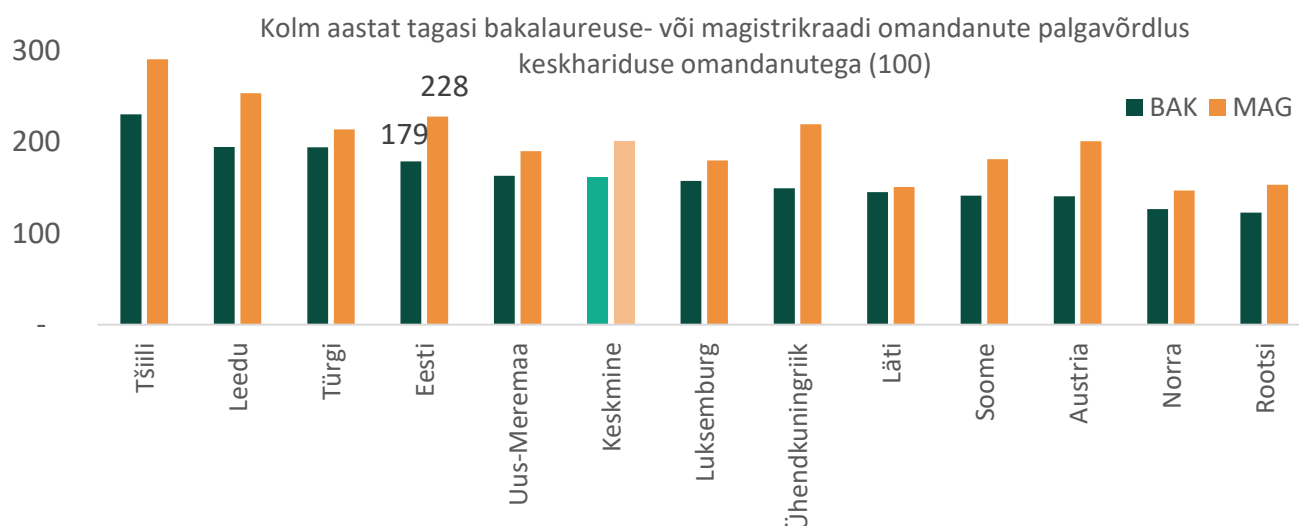
Rakenduskõrgharidus annab bakalaureuseõppe ees lühiajalise palgaeelise, pikaajaliselt on paremas seisus akadeemilise kõrghariduse omandanud

Kohe peale lõpetamist on rakenduskõrghariduse lõpetanute keskmine palk kõrgem kui bakalaureuseõppe lõpetanutel, pikema perioodi puhul saavad akadeemilise hariduse omandanud sissetulekuelise.

Allikad: Haridussilm, HTM (Tööturu- ja hariduse andmestik)

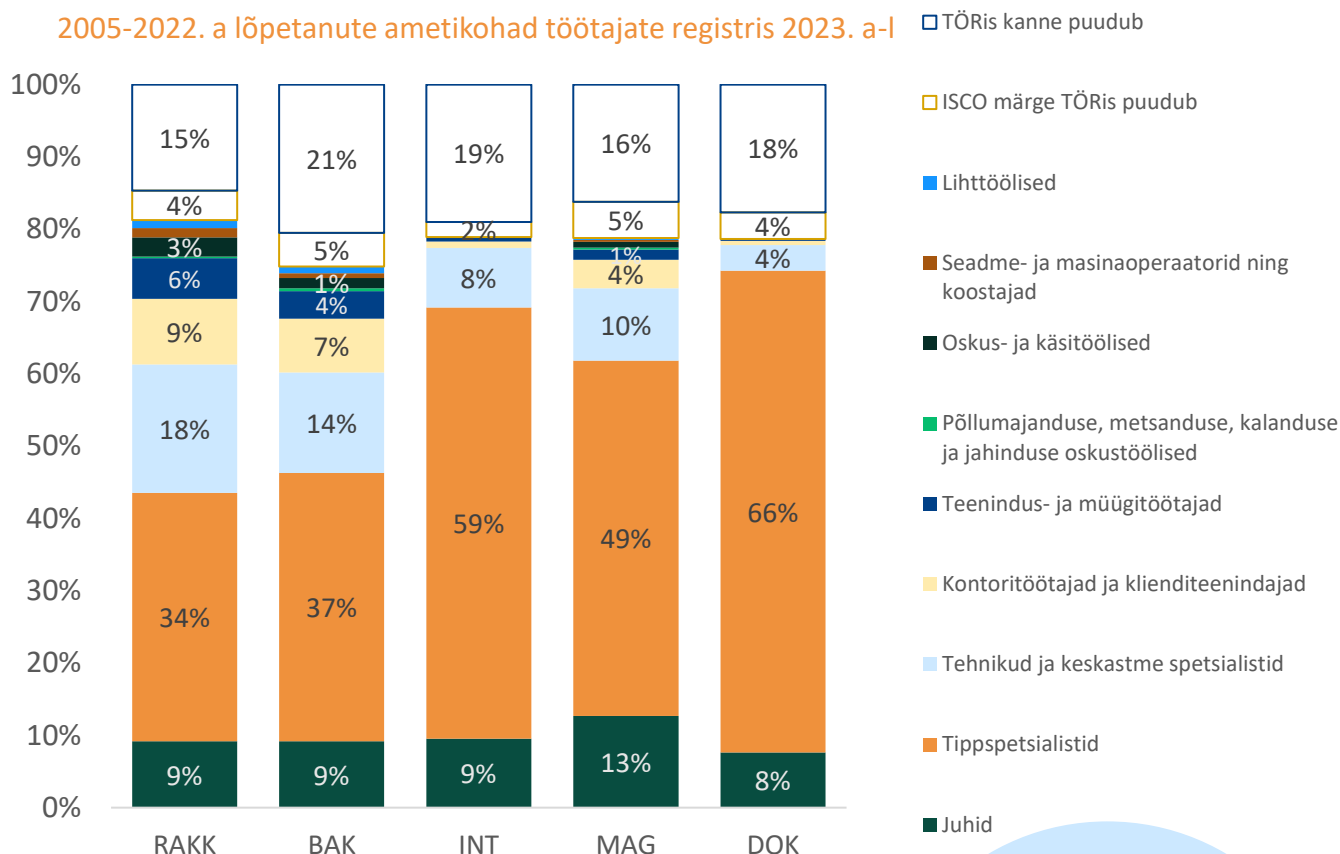
Bakalaureuse- ja magistrikraadi palgalisa võrreldes keskhariduse omandanutega on Eestis arvestataval tasemel ka rahvusvahelises võrdluses - kolm aastat tagasi bakalaureuse- või magistrikraadi omandanute palgavõrdlus keskhariduse omandanutega (100). Joonisel on võrreldud registripõhiseid andmeid, mis annavad oluliselt objektiivsema pildi, kui valimipõhised tööjõu-uuringu andmed.

Allikas: OECD „Education at a Glance 2020“

Mida kõrgem on lõpetatud haridustase, seda suurem osa lõpetanutest töötab lõpetamisjärgselt juhtide ja tippspetsialistide ametikohal. Rakenduskõrgharidusõppe ja bakalaureuseõppe lõpetanutest töötab alla poole juhtide ja tippspetsialistide ametikohtadel. Ligikaudu viiendiku kohta ei ole kas töötajate registris märgat ametigrupi kohta või ei töötanud nad töötajate registri andmetel.

2005-2022. a lõpetanute ametikohad töötajate registris 2023. a-l

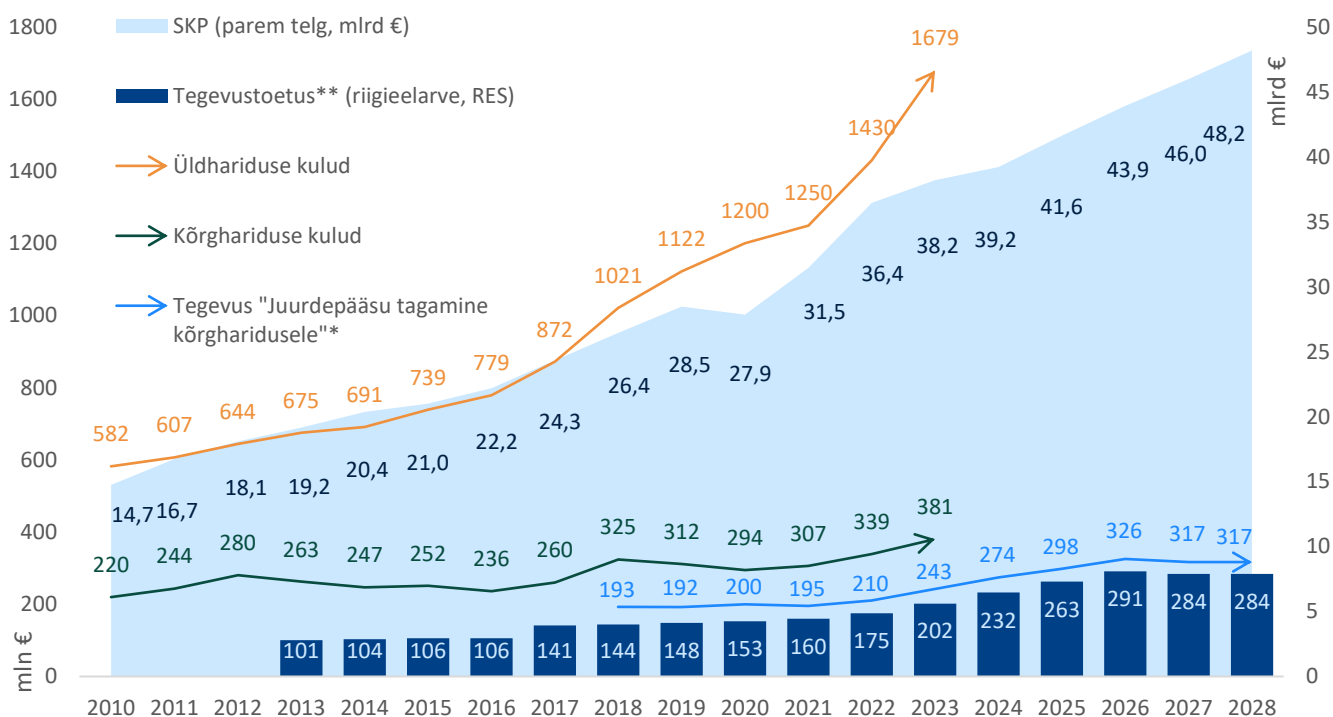

Allikas: HTM (EHIS ja TÕR, Tööturuedukuse andmestik)

Üle poole integreeritud õppe ja doktoriõppe lõpetajatest töötavad tippspetsialistidena

Investeering
kõrgharidusse
jääb kaugemale
maha SKP kasvust
ja investeeringust
üldharidusse

Valitsussektori **kõrghariduskulud** osakaaluna SKPst on õppemaksuta riikides enamasti 1,5-2,5 vahel. Ka Eestis oli see rahastusreformi eel ja ajal 1,5-1,6% SKPst. Alates 2016. aastast on see langenud ja 2023. aastaks on jõudnud 1,0%ni.

Allikas: Statistikaamet, HTM; Märkused: *Kulud ja investeeringud (kõik rahastamisallikad). Haridus- ja noorteprogrammi tegevus "Juurdepääsu tagamine kõrgharidusele", enne seda "Kõrgharidusprogramm". Kuni 2023. a HTMi aastaaruannetest eelarve täitmise andmed; **Ilma õppe- ja doktoranditoetusest

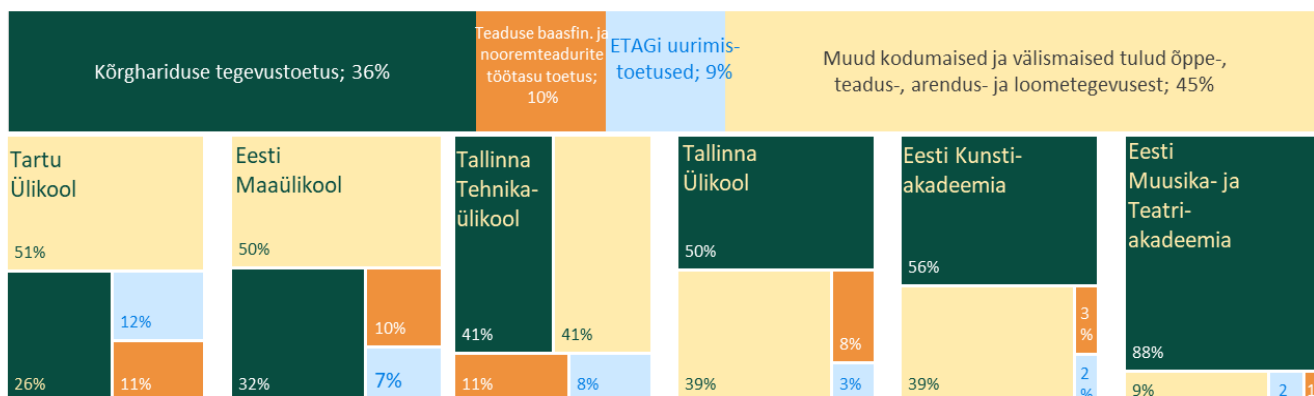
Avaõiguslikud ülikoolid on erineva suuruse, tulubaasi ja tegevuste profiiliga. Kõrgkoolide keskseks majandamiseks ja töö korraldamiseks on kaks **riiklikku rahastusinstrumenti** – kõrghariduse **tegevustoetus** õppetöoks ning teaduse **baasfinantseerimine** teadustöök. Täiendav ühiskondlik panus kultuuripärandi säilitamisest poliitikakujunduses osalemiseni tuleb samuti katta nendest kahest. Õppetöö korraldamise ja tasustamise määrab kõrghariduse tegevustoetus. Õppetöö fookusega ülikoolides (EMTA) ja rakenduskõrgkoolides katab see suuresti kogu tegevuse.

Suurtes ülikoolides ei määra kõrghariduse tegevustoetus küll kogu finantsilist jätkusuutlikkust, kuid mõjutab õppetegevuse mahtu ja kvaliteeti. Akadeemilisi ja tugitöötajaid on ülikoolides laias laastus pooleks ning töjõukulud moodustavad kõige suurema osa tegevuskuludest. Seega, kui baasilised rahastusinstrumentid on ülikoolide eelarves alla poole (nt TÜs, EMÜs ja TalTechis), sõltub ülikooli tegevus Eestis väga oluliselt akadeemiliste töötajate tootlikkusest ja suutlikkusest projekte taotleda.

	Tööjõukulude osa tegevuskuludest (2023)	Akadeemilise ja tugipersonali vahekord (2023)
Tartu Ülikool	56%	57:43
Tallinna Tehnikaülikool	59%	53:47
Tallinna Ülikool	64%	56:44
Eesti Maaülikool	55%	51:49
Eesti Kunstiakadeemia	53%	41:59
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	65%	64:36

Allikad: ülikoolide majandusaasta aruanded, Rektorite Nõukogu andmekogu

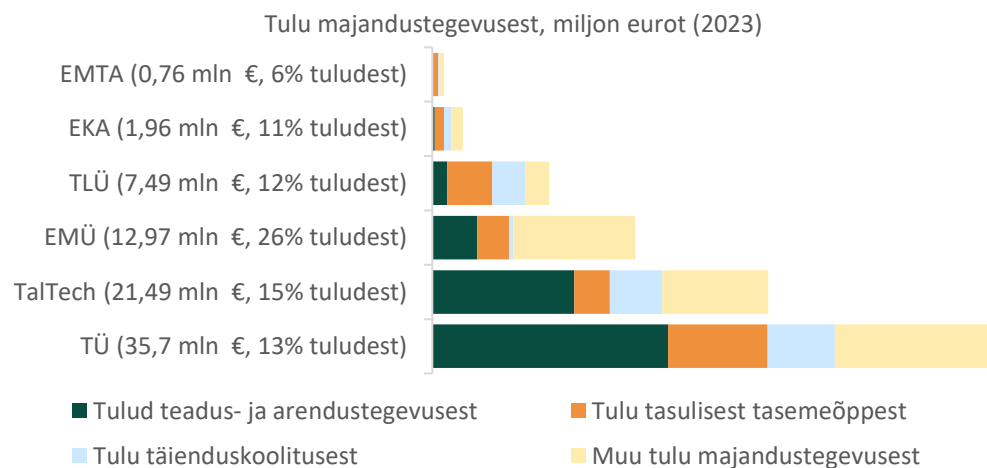
Ülikoolide tegevust mõjutavad riiklikud kõrghariduse ja teaduse rahastusinstrumendid erinevalt. Kui TÜ tuludes on kõrghariduse tegevustoetus alla kolmandiku, siis EMTA jaoks sõltub sellest valdav osa nende eelarvest. Igal rahastusinstrumendil on oma eesmärgid, kasutamise reeglid ja aruandlus, mida järgides ei saa neid eri tegevuste vahel vabalt ümber tõsta. Kõige vähem on reguleeritud kõrghariduse tegevustoetus ja teaduse baasfinantseerimine. Skaala teises otsas on õppe-, teadus- ja loometegevuse projektitulud, kus sageli kontrollitakse nii tulemuste saavutamist kui ka iga kulukomponendi seost projektiga.

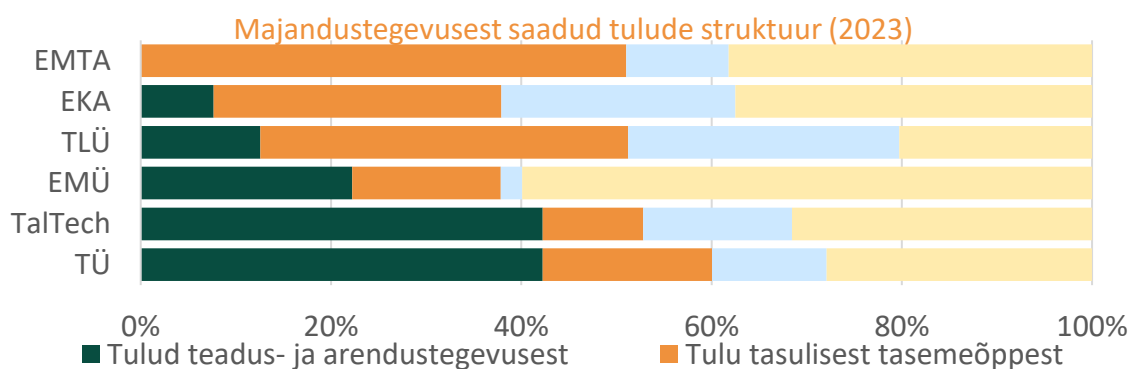
Allikas: Ülikoolide esitatud andmed majandusaasta aruannete andmete põhjal. Selgitused: konkurentsipõhised ETAGi uurimistoetused (grandid) on mõeldud kõrgetasemeliste teadus- ja arendusprojektide ja nendega kaasnevate tegevuste rahastamiseks. Teaduse baasfinantseerimine on ainus keskne teaduse rahastamisinstrument, mis ei ole konkreetsete projektidega seotud.

Stabiilse rahastuse osakaal ülikoolide tuludes on ainult 55%

Eraraha teenimise profiilid ja võimalused on ülikoolides erinevad.

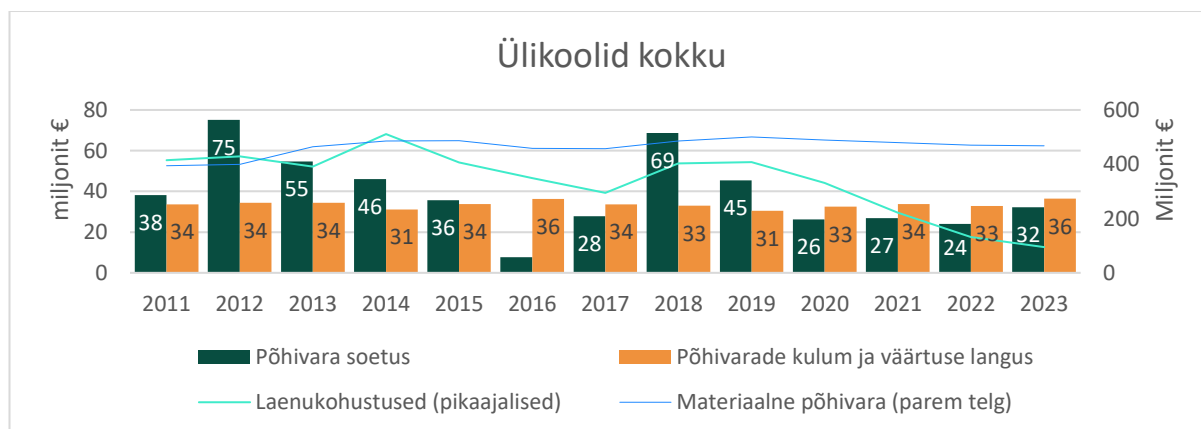

Allikas: Ülikoolide esitatud andmed majandusaasta aruannete andmete põhjal

Allikas: Ülikoolide esitatud andmed majandusaasta aruannete andmete põhjal

Tõukefondidega loodi ja korrastati 15 aasta jooksul kõrghariduse taristu. Suurte projektipõhiste investeerimissüsteidena tekkis ühtlasi ka tsüklilisus, kus investeerimisperioodil ülikoolide põhivara väärtus kasvas ja süstide vahepealsel ajal langes. Haripunktid ja madalseisud on ülikooliti veidi nihkes, mistõttu tervikpildil kõigub põhivara väärtus vähem kui igal ülikoolil eraldi, kuid on siiski nähtav ka koondpildis. Erinevalt varasemast olukorrast uusi projektipõhiseid investeerimissüste õppehoonete ja õppekeskkonna kaasajastamiseks planeeritud ei ole, ei tõukefondidest ega selle väliselt.

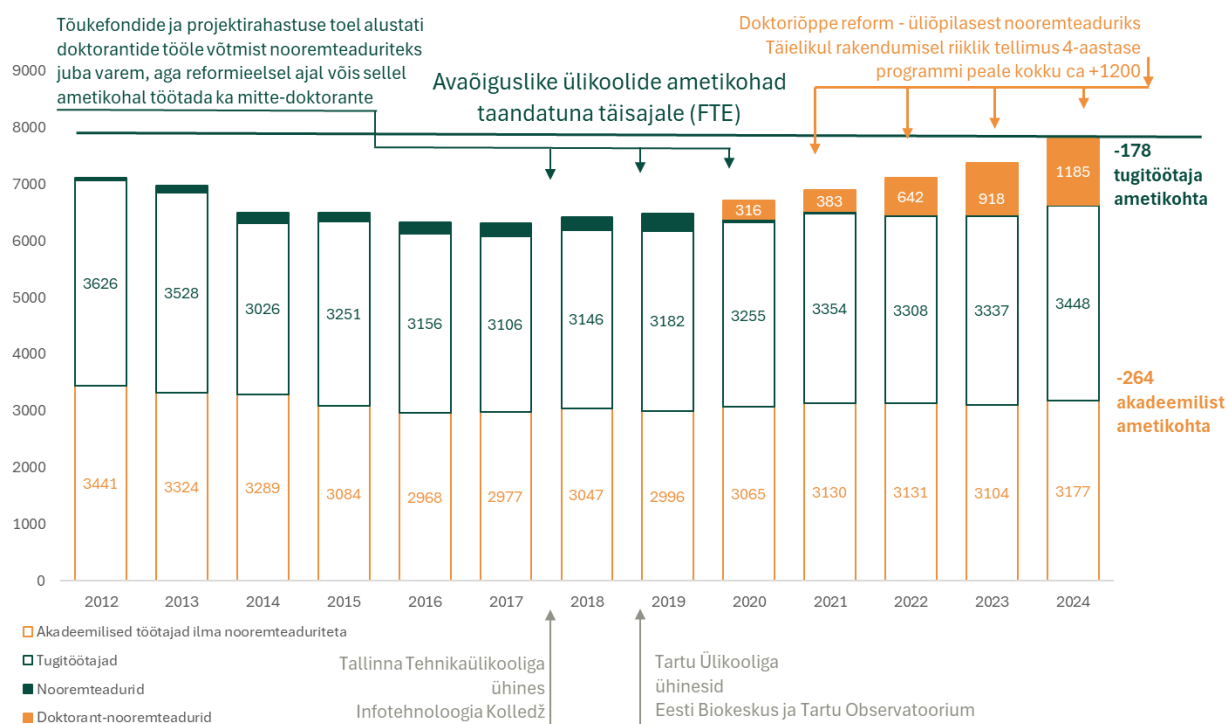

Allikas: Ülikoolide esitatud andmed majandusaasta aruannete andmete põhjal

Töötajate arvu kasv saldoandmikes (riigi raamatupidamises) tuleneb doktoriõppe reformist, millega seni üliõpilase staatuses olnud doktorantidest saavad nooremteadurid ja on seega kõrgharidusseaduse kohaselt akadeemilised töötajad. See kasv jätkub veel vähemalt järgneval aastal kuni uue süsteemi täieliku rakendumiseni. Ülejäänud ametikohtade arv on viimastel aastatel pigem stabiilne, eelmisel aastal veidi kasvanud. Pikemat trendi vaadates ei ole ülikoolid veel jõudnud tagasi 2012. aasta tasemele (-8%), vaatamata sellele, et ülikoolidega ühines vahepeal kolm asutust.

Ülikoolid on töötajate arvu mõttes täna väiksemad kui enne kõrgharidus-reformi

Akadeemiliste ja tugitöötajate osakaalud on nooremteadureid arvestamata üsna pooleks, aga projektipõhine rahastamine, erinevate nõuete ja aruandluse mahu kasv on hakanud seda vaikselt nihutama tugitöötajate osakaalu kasvu suunas.

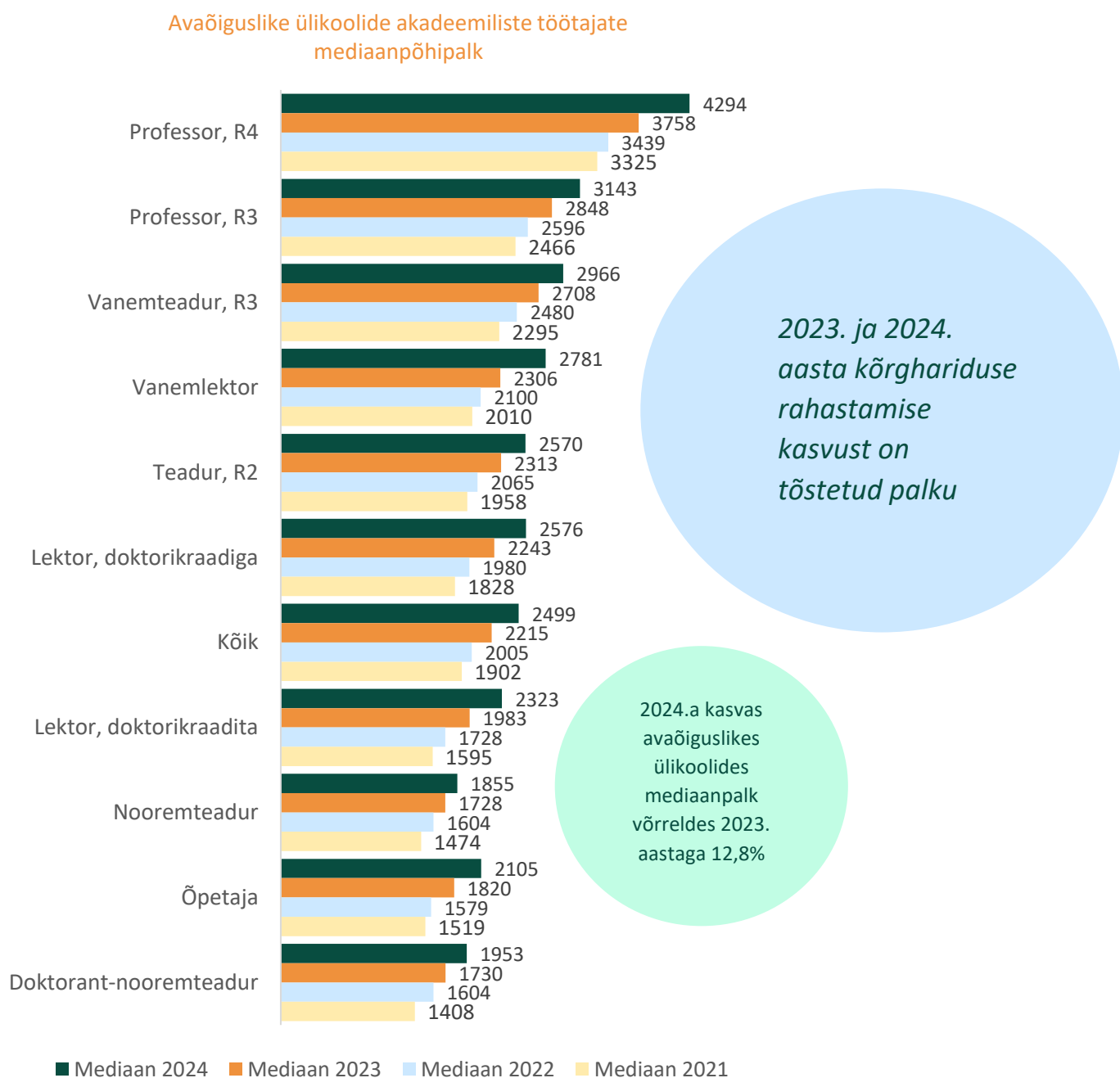

Allikas: RN andmekogu

Akadeemiliste töötajate tööülesanneteks on õppe- ja teadustöö, oma valdkonna ja organisatsiooni juhtimise, korralduse ja populariseerimisega seotud ülesanded, osalemised avaliku sektori kogudes ja töörühmades, sõnavõttud ja esinemised konverentsidel, nõustamis- vm teenused.

Ülikoolides makstavad töötasud erinevad ametikohtade lõikes, kuid palkade loogiline seos suuremate (kvalifikatsiooni)nõuete, tööülesannete ja vastutusega on selgelt eristatav. Ametikohtade sees on võimalik ka tootlikkusest või rahastajast sõltuv varieeruvus. Näiteks mõjutavad professori ametikoha keskmist palka (ja varieeruvust) lisaks projektide hulgale ka nende tingimused – nt ERA Chair meetmest loodaval professori ametikohal on töötasu pigem rahvusvahelisel kui Eesti tasemel.

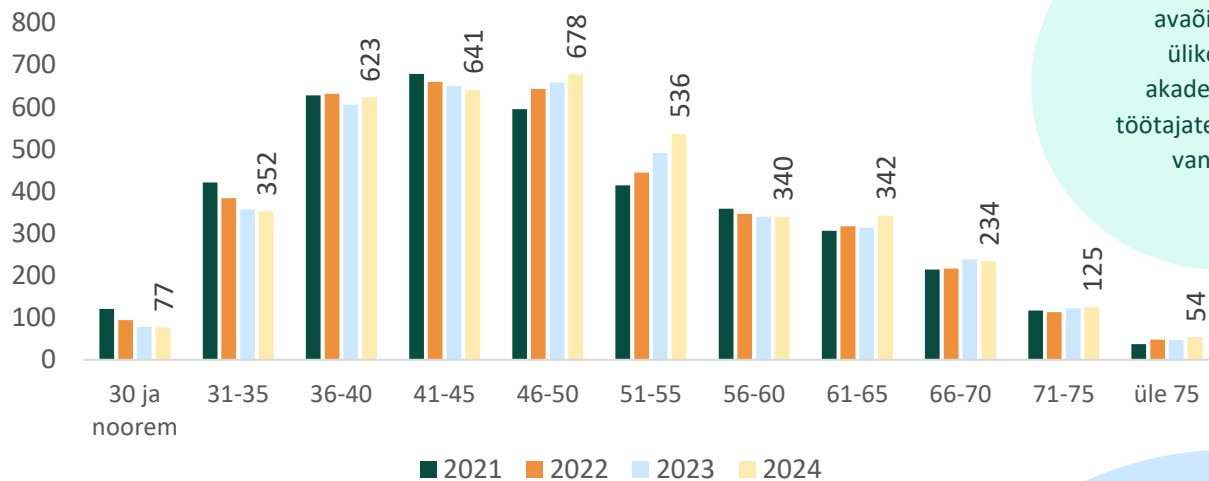
Akadeemiliste töötajate **mediaanpalgad** näitavad, et palgaperspektiiv ülikoolide juures ei ole hea – eriti karjääri alguses ja õpetamise fookusega ametikohtadel. 2024. a andmetel saab 30% akadeemilistest töötajatest vähem, kui oli 2023. a üldhariduskoolide õpetajate keskmine palk. 2022. aastal saavutatud kõrghariduse tegevustoetuse kasvu kokkulepe andis võimaluse palkade tõstmiseks. Lisaraha suunati valdavalt töötasudesse ja 2024. aastal kasvas akadeemiliste töötajate mediaanpalk keskmiselt 12,8%.

Allikas: RN andmekogu

Akadeemilistele töötajatele on iseloomulik töötamine kõrge eani, aga ligi veerand neist on pensionieas või sinna lähiaastatel jõudmas.

Akadeemilised töötajad (ilma nooremteaduriteta) vanusegruppide lõikes

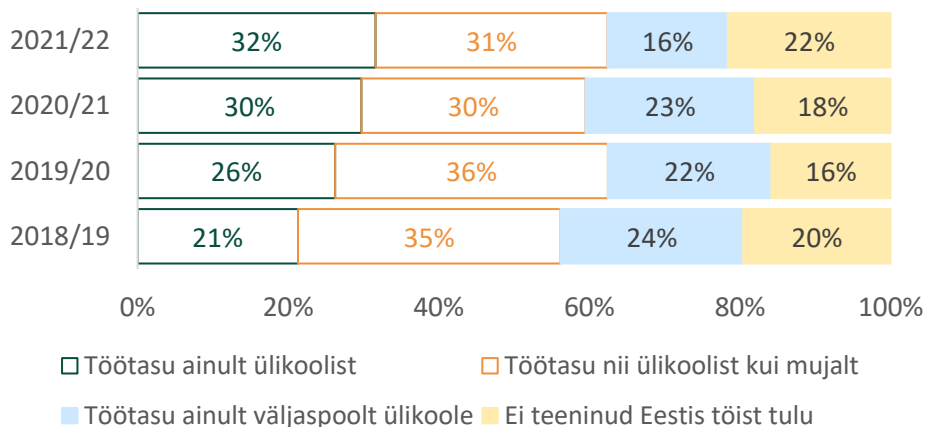

2024. aastal oli
avaõiguslike
ülikoolide
akadeemiliste
töötajate keskmine
vanus 49

Allikas: RN andmekogu

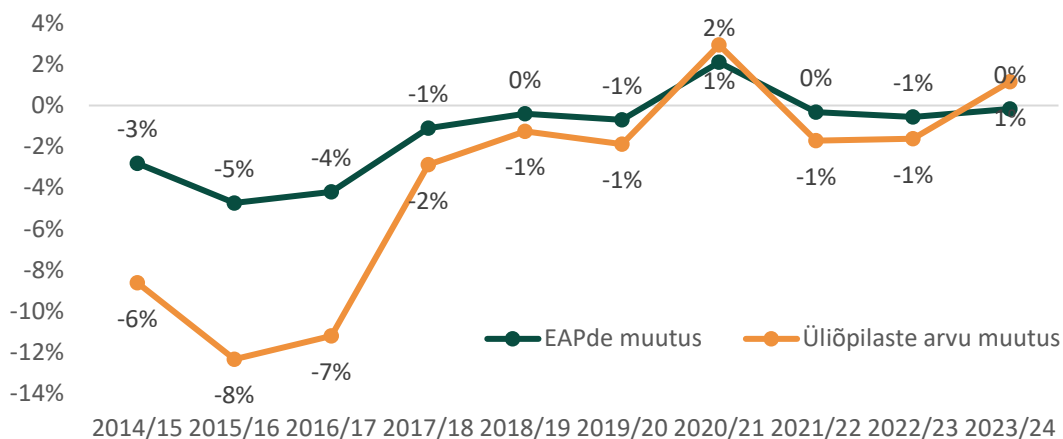
Akadeemiliste
töötajate vanusest
tuleneva
asendusvajaduse kasv
hoiab ca 60%
doktorikraadi
kaitsnutest
ülikoolidega seotuna

Doktorikraadi kaitsnute jaotus järgmisel õppeaastal tõise tulu teenimise koha järgi, % doktorikraadi kaitsnutest

Allikas: Statistikaamet

Akadeemiliste töötajate tootlikkuse kasv paistab silma ennekõike teadustöö mahtudest ja tulemustest. Ülikoolid annavad tasemeõppes ühes õppeaastas välja ca 1,5 miljonit **EAPd**. Kõrgharidusreformi järgsetel aastatel ei langenud iga-aastaselt tasemeõppes EAPde arv nii palju kui üliõpilaste arv.

Allikas: ülikoolide andmed EAPde kohta; andmetes ei kajastu EMTA andmed.

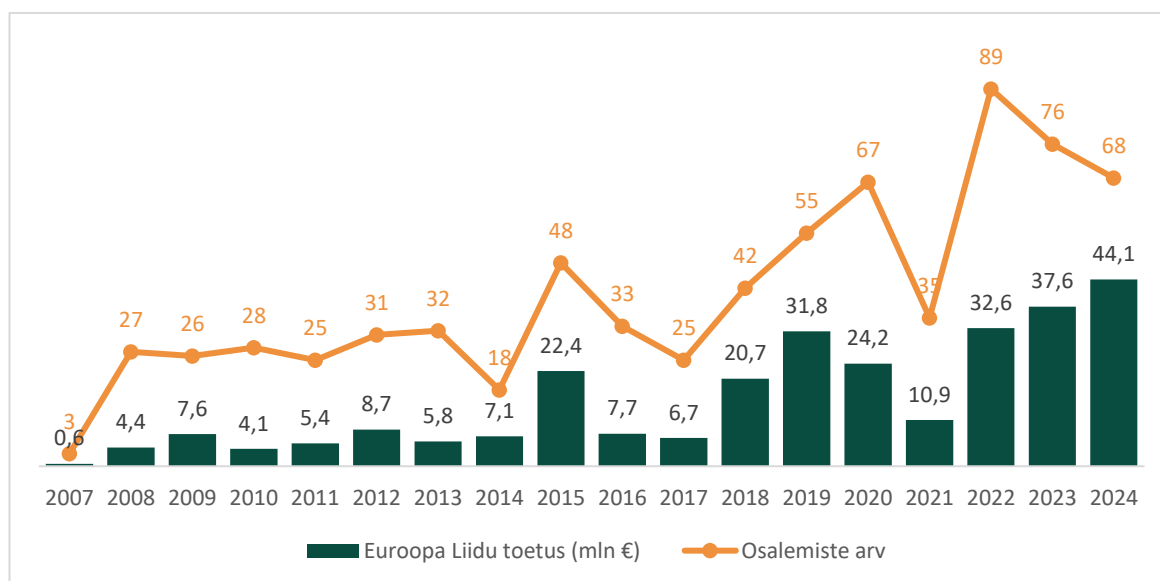
Teadus- ja arendusasutuste baasfinantseerimisel arvesse võetavate **publikatsioonide** arv avalike ülikoolides on pidevalt kasvanud.

Akadeemiliste töötajate tootlikkus on kasvanud kõikides nende tegevustes

Allikas: Teadussilm

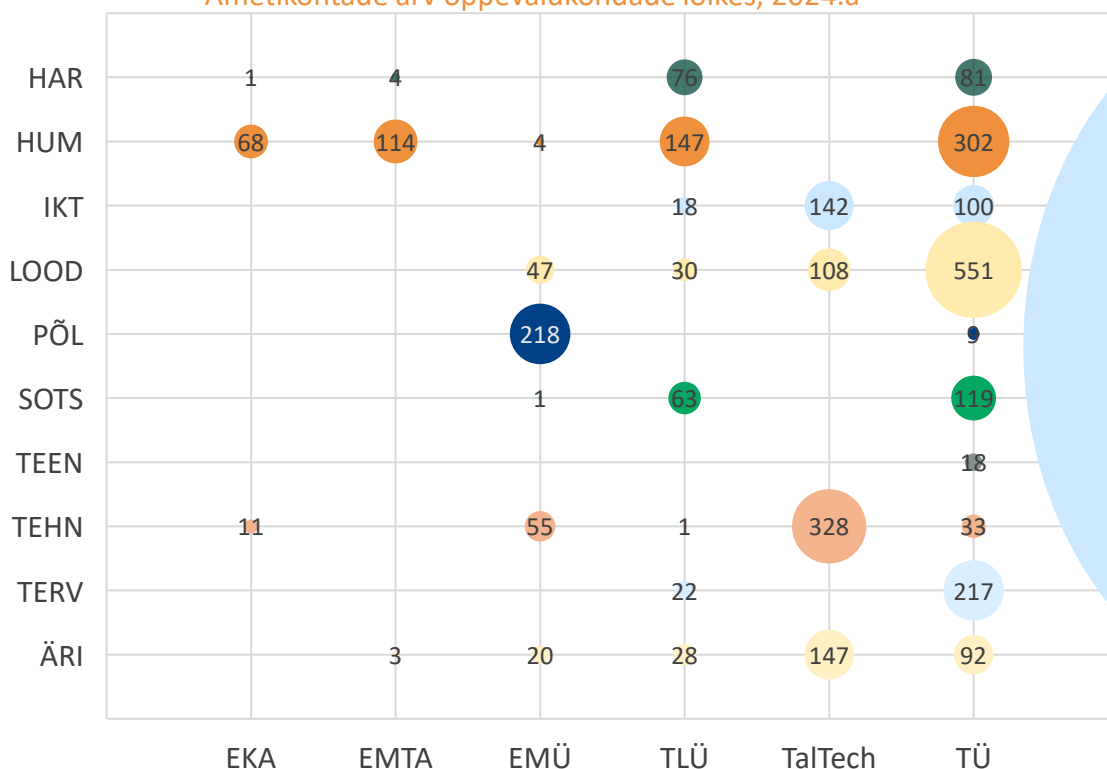
Avalike ülikoolide osalemine EL teadusuuringute ja innovatsiooni **raamprogrammides** (7. raamprogramm, Horisont, Euroopa Horisont) on järjest kasvanud.

Allikas: https://dashboard.tech.ec.europa.eu/qs_digit_dashboard_mt/public/sense/app/d58f3864-d519-4f9f-855e-c34f9860acdd/sheet/QCdc/state/analysis. Alla laetud 13.01.2025, Andmed on lepingu allkirjastamise aasta alusel.

Valdkonnaga seotud akadeemiliste töötajate (ilma norremteaduriteta) jaotus näitab, kui vähestel õlgadel püsib oluline osa eri valdkonna teadmises Eestis.

Ametikohtade arv õppevaldkondade lõikes, 2024.a

Valdkondlik õpetamine, teadustöö ja täiendavad ühiskonnale suunatud tegevused seisavad vähestel õlgadel

Allikas: RN andmekogu

Ülikoolide õppe valdkondlikud mustrid on erinevad. Valdkondade sees, õppekavagruppide ja õppekavade tasemel on spetsialiseerumist veelgi enam. Tasakaalu otsimine erialase diskussiooni ja koostöö võimalikkuse ning riskide maandamise ning teiselt poolt õppe koondamisest oodatava võimaliku kokkuhoiu vahel on pidev protsess. Üliõpilaste valikutest, riigi ja töandjate ootustest ning ülikoolide enda sihtidest tulenevalt on need mustrid ajas muutuvad.

Lühendid

Õppevaldkonnad

HAR – haridus; HUM – humanitaaria ja kunstid; IKT – informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogiad; LOOD – loodusteadused, matemaatika ja statistika; PÕL – põllumajandus, metsandus, kalandus ja veterinaaria; SOTS – sotsiaalteadused, ajakirjandus ja teave; TEEN -teenindus; TEHN – tehnika, tootmine ja ehitus; TERV – tervis ja heaolu; ÄRI – ärimine, haldus ja õigus

Õpped

RAKK – rakenduskõrgharidusõpe; BAK – bakalaureuseõpe; INT – bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavad, MAG – magistriõpe; DOK - doktoriõpe